

Водовідведення здійснюється 13 КНС, які перекачують стоки на головну (магістральну) КНС, звідки вони під тиском передаються на Рівненські МКОС (30%) і ОС ВАТ «Азот» (70%).

Основними проблемами в Рівному, як і в Луцьку, є зношеність та аварійність споруд і мереж. У зв'язку з аварійним станом каналізаційних напірних колекторів від головної каналізаційної насосної станції м. Рівне до каналізаційних очисних споруд (КОС) ВАТ «Рівнеазот», низькою продуктивністю та аварійним станом діючих КОС у м. Рівне, а також перманентним ростом вартості очистки стоків на КОС ВАТ «Рівнеазот», об'єктивно визріла необхідність реконструкції МКОС Рівного з доведенням їх потужності до 85 тис. м³ на добу. Водогосподарський комплекс Рівного у зв'язку з цим є більш енергозатратним. Втрати води в системі підземних інженерних комунікацій перевищують нормативні і приблизно однакові в обох містах (18-20%).

Висновки. Спільною тенденцією останніх років для обох міст є також зростаючий вплив на навколишнє середовище комунального й водного господарства, а особливо теплоцентралей, каналізаційних колекторів, очисних споруд, каналізації зливового стоку.

Останнім часом нарешті, подолані негативні наслідки падіння обсягів виробництва, економічний потенціал міст починає відроджуватись, про що свідчить зростання індексів промислового виробництва. Але його зростання загрожує збільшенням обсягів викидів, які і так в багатьох районах міст уже перейшли допустимі межі. Тому настільки актуальною є своєчасна оцінка екологічного стану міст, прогноз його на перспективу (із врахуванням сучасних тенденцій економічної ситуації) та розробка шляхів поліпшення екологічного стану.

Література

1. *Клименко М.О., Меліхова Т.Л.* Довідник екологічного стану м. Рівне. – Рівне: Волинські обереги, 2001. – 144 с.
2. *Мольчак Я.О., Фесюк В.О., Картава О.Ф.* Луцьк: сучасний екологічний стан та проблеми. – Луцьк: РВВ ЛДТУ, 2003. – 488 с.
3. *Мольчак Я.О., Клименко М.О., Фесюк В.О., Залеський І.І.* Рівне: природа, господарство та екологічні проблеми. – Рівне, 2007. – 314 ст.
4. *Фесюк В.О.* Конструктивно-географічні засади формування екологічного стану великих міст Північно-Західної України. – Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2008. – 344 с.

Summary:

Molchak J.A., Fesyuk V.A. INFLUENCE OF COMMUNAL AND WATER ECONOMY ON ECOSYSTEMS OF CITIES OF NORTH-WESTERN UKRAINE

In the article there is the question about the basic aspects of influencing of communal and water economy of cities on forming of modern ecological situation of the urbanized territories. The modern ecological problems of activity of these industries of city economy are analysed.

Надійшла 27.04.2009р.

УДК 553.04

Мирослав СИВИЙ

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ МІНЕРАЛЬНО-СИРОВИННИХ РЕСУРСІВ

Постановка проблеми. Географія мінеральних ресурсів в Україні зараз фактично не розвивається. Практично відсутні публікації стосовно закономірностей формування та територіальної локалізації покладів різних видів мінеральної сировини, установлених природничо-географічними дослідженнями, аналізу їхнього впливу на формування гірничо-промислових комплексів, не розробляються проблеми ефективного функціонування регіональних мінерально-сировинних комплексів, оптимізації їх структури тощо. Вважаємо, що необхідність комплексного (конструктивно-географічного) підходу до вивчення

мінерально-сировинних ресурсів (МСР) окремих регіонів та країни загалом назріла давно і є очевидною. Ефективне використання багатств надр на основі сучасних технологій, які поєднують економічну ефективність розвідування і переробки мінеральної сировини з мінімізацією негативного впливу на довкілля може стати одним з тих шляхів, які призведуть до оптимального вирішення складних господарських, економічних і соціальних проблем сьогодення. У цьому контексті пропонується стислий огляд методологічних підходів до вивчення мінеральних ресурсів та позиція автора стосовно конструктивно-географічного напрямку їхнього дослідження.

Аналіз попередніх досліджень. Методологічні аспекти економіко-географічних досліджень МСР розглянуті у працях І. Горленко [3,4,5], М. Паламарчука, І. Горленко [6], М. Паламарчука, І. Горленко, Т. Яснюк [7]; підходи, принципи та методи конструктивно-географічних досліджень регіонального природокористування у зв'язку з розвитком мінерально-сировинної бази України опубліковані в колективних роботах авторів з Інституту географії НАН України [10, 11, 12], конструктивно-географічні засади вивчення МСР в останні роки розвиваються М. Сивим [13, 14, 15 та ін.].

Виклад основного матеріалу. Історично склалося так, що дослідження мінерально-сировинних ресурсів здійснювались і здійснюються у декількох взаємопов'язаних і взаємозумовлених напрямках. Пояснюється це необхідністю всебічного вивчення як самої мінеральної речовини у зв'язку з визначенням можливостей її майбутнього господарського використання, так і процесів, пов'язаних з пошуками, розвідкою, видобуванням та переробкою мінеральної сировини. На даний час достатньо чітко диференціювалися такі основні напрямки вивчення МСР: 1) геолого-мінералогічний; 2) природничо-географічний; 3) економіко-географічний; 4) економічний; 5) геоекологічний (природоохоронний); 6) історичний та 7) комплексний (конструктивно-географічний).

Картографічний напрямок нами окремо не виділяється – картографічні дослідження розглядаються як важливий та необхідний складник усіх основних напрямів вивчення мінерально-сировинних ресурсів.

З огляду на те, що корисні копалини були і є одним з основних об'єктів дослідження геології і власне потреби у промисловій сировині призвели до бурхливого розвитку цієї науки у XVIII-XX ст., найдавнішим є, безперечно, геолого-мінералогічний напрямок вивчення МСР, який передбачає зокрема розробку генетичних класифікацій корисних копалин (КК), встановлення закономірностей формування родовищ КК у просторі й часі, вивчення їх речовинного складу, розробку раціональних та ефективних технологічних схем геолого-розвідувального процесу – від пошуків до детальної розвідки, розробку концептуальних засад геолого-мінералогічних досліджень МСР загалом та України зокрема й інші завдання.

Напрямок є також найбільш розгалуженим та опрацьованим і передбачає всебічне дослідження мінеральної сировини – від вивчення її речовинного складу до розробки загальних концепцій пошуків та розвідки корисних копалин на окремих територіях (від континентів та океанів до окремих адміністративних одиниць). Аналіз розвитку геолого-мінералогічних досліджень МСР загалом і України зокрема становить предмет спеціального розгляду, який виходить за межі даної публікації. Відмітимо лише вагомий внесок у вивчення мінеральних ресурсів України таких дослідників, як Я. Белевцев, В. Боднарчук, Р. Виржиківський, О. Вялов, М. Гавриленко, Л. Галецький, С. Гошовський, В. Глушко, Д. Гурський, Г. Доленко, Є. Києвленко, Д. Коваленко, В. Краюшкін, Є. Лазаренко, В. Ласкарев, В. Лучицький, Л. Лутугін, О. Магковський, Є. Погребиський, О. Поваренних, Ю. Сеньковський, М. Семененко, В. Соколов, Л. Ткачук, В. Шестопалов, Є. Шнюков, П. Шпак та ін.

Природничо-географічні дослідження з використанням даних геологічної розвідки дозволяють встановлювати та деталізувати генетичні закономірності формування і

локалізації різних видів корисних копалин у межах досліджуваного регіону, прогнозувати їх пошуки на нових теренах та нарошування запасів у межах відомих родовищ, визначати гірничогеологічні та геоекологічні умови майбутньої експлуатації розвіданих покладів, прогнозувати зміну якісних характеристик мінеральної сировини у межах окремих родовищ тощо.

У працях українських дослідників розглядаються зокрема: палеогеографічні і палеоландшафтні умови формування КК та прогнозування їх покладів – М. Веклич (1966, 1967, 1975, 1990 та ін.); М. Веклич, Н. Сіренко, Ж. Майська (1974); М. Веклич, М. Дядченко, І. Личак та ін. (1975); В. Нагірний (1977); М. Дядченко, С. Цимбал, П. Заморій (1977); М. Веклич, Ж. Матвіїшина, В. Медведєв (1979); М. Веклич, Н. Сіренко, В. Нагірний та ін. (1983); Ж. Матвіїшина, В. Нагірний (2007); палеогеоморфологічні, геоморфологічні, морфоструктурно-неотектонічні критерії пошуків і розвідки родовищ КК – В. Галицький (1966, 1980); Е. Палієнко (1978); М. Волков, В. Палієнко, І. Соколовський (1981); В. Палієнко (1992); обґрунтовуються ландшафтно-геохімічні підходи до вивчення гірничопромислових районів – В. Галицький, В. Гриневецький, В. Давидчук (1982); О. Маринич, П. Шищенко, Л. Шевченко (1990); В. Гриневецький, О. Маринич, Л. Шевченко (1994), Є. Іванов (2002) та ін.

Важливе місце серед природничо-географічних досліджень займають палеогеографічні реконструкції, які передбачають відтворення давньої природи окремих регіонів загалом та її окремих компонентів: палеогеології, палеорельєфу, палеогідрології, палеокліматів, рослинного і тваринного світу, фаціальних комплексів тощо. Побудовані за матеріалами таких реконструкцій загальні палеогеографічні, палеоландшафтні та літолого-фаціальні карти дають уявлення про умови нагромадження мінеральної сировини на конкретних територіях та можливість прогнозувати з певним ступенем достовірності ділянки її локалізації.

Палеогеографічні та палеогеоморфологічні дослідження з метою прогнозування титанових, цирконієвих, рідкоземельних розсіпів у межах Українського щита, а також для вивчення умов формування відкладів марганцевих руд Нікопольського басейну та кайнозойських буровугільних відкладів території України були здійснені М. Векличем [1].

Низка важливих проблем при пошуках, розвідці та освоєнні родовищ корисних копалин вирішується геоморфологічними дослідженнями. На етапі пошуково-геоморфологічних робіт вивчаються геоморфологічні об'єкти двох типів – ресурсовмісні та ресурсоінформативні [8,9]. До перших належать сучасні чи поховані форми рельєфу різного походження, до яких приурочені поклади корисних копалин – розсіпи, будівельні матеріали, торфи, вугілля, нафта, газ тощо, до других – індикативні форми рельєфу, які дають змогу цілеспрямовано проводити пошукові роботи на КК. На етапі розвідки родовищ пріоритетною стає оцінка рельєфу району розташування родовища для організації інфраструктури гірничовидобувних підприємств і запобігання прояву небезпечних геоморфологічних процесів, які активно розвиваються на продуктивних та суміжних з ними територіях. На етапі освоєння родовищ КК на перше місце виступають проблеми раціонального використання природних ресурсів, охорони та захисту природного середовища.

Морфоструктурно-неотектонічні дослідження було з успіхом застосовано зокрема при пошуках структурно-зумовлених родовищ нафти в нафтогазоносних провінціях України [2]. При цьому вирішувались такі проблеми як: визначення оптимальних структурно-геоморфологічних умов накопичення вуглеводнів, неотектонічні умови їх міграції та ін.

Морфоструктурні дослідження в зонах активних тектонічних порушень сприяли виявленню поясів та вузлів рудоутворення олова, свинцю, міді, нікелю, вольфраму, урану та інших рудних КК.

Комплексні морфометричні, морфодинамічні, історико-геоморфологічні дослідження ефективно використовуються для пошуків та розвідування розсіпів алмазів, титану,

цирконію, золота зокрема в межах Українського щита, на інших територіях; історико-генетичні, палеогеоморфологічні – ефективні при пошуках родовищ бурого та кам'яного вугілля тощо.

Серед ландшафтознавчих досліджень особливої уваги заслуговують ті, які передбачають вирішення таких завдань [10]:

- аналіз сучасного ландшафтно-геохімічного стану у гірничопромислових районах України;
- обґрунтування ландшафтно-геохімічних підходів до вивчення гірничопромислових районів з метою прогнозування негативного впливу на ландшафтні комплекси видобування та переробки мінерально-сировинної бази;
- розроблення рекомендацій щодо збереження і відновлення розмаїття ландшафтних комплексів у межах районів видобування КК та на територіях, що прилягають до місць розробки.

Економіко-географічний напрям вивчення МСР в Україні репрезентують праці таких дослідників як І. Горленко (1969, 1990); І. Горленко, Л. Руденко (1995); В.О. Міщенко (1983, 1987); В.О. Міщенко, М. Рябоконт (1987); М. Паламарчук, І. Горленко (1972); М. Паламарчук, І. Горленко, Т. Яснюк (1978, 1985); М. Паламарчук, О. Паламарчук (1998); В. Руденко (1987, 1999); Л. Руденко, В. Палієнко, Л. Шевченко та ін. (2003, 2004, 2005); О. Шаблій (2003) та ін. Із публікацій російських авторів можна виокремити роботи В. Удовєнка (1973); І. Савельєвої (1974, 1988); М. Ратнера (1987); Є. Новикова та І. Блєхціна (1987); К. Миско (1991) та ін.

Загалом економіко-географічне дослідження МСР проводиться у трьох напрямках: галузевому, функціональному і територіальному [4, 7].

Галузевий напрям вивчення МСР передбачає врахування потреб гірничо-промислових галузей, їхньої ролі у формуванні структури промислових комплексів. При цьому встановлюють рівень концентрації певних видів КК, особливості розміщення запасів, гірничо-гідрогеологічні умови і техніко-економічні показники експлуатації родовищ, можливості й доцільність їхнього комплексного освоєння та промислової переробки сировини.

Кінцевою метою вивчення МСР за галузевим поділом є розробка напрямів дальшого розвитку галузей, що базуються на освоєнні КК, встановлення їхнього впливу на територіальний поділ праці та визначення оптимальних пропорцій з урахуванням загальнодержавних інтересів. Результати дослідження дають змогу встановити масштаби використання мінеральної бази певного регіону, можливість розширення та удосконалення відповідних виробництв у ньому.

Функціональний напрям вивчення МСР включає два етапи дослідження. На першому етапі визначають комплексуючі властивості КК, можливості розвитку на їхній базі територіально-виробничих комплексів (ТВК), з'ясовують характер і ступінь їхнього впливу на участь району в територіальному поділі праці.

На другому етапі функціонального напрямку вивчення МСР визначається їхня роль у функціональній структурі промисловості, в формуванні її основних ланок – міжгалузевих виробничих комплексів. На цьому етапі виділяються комплекси, що формуються на основі використання МСР - ТВК мінеральної орієнтації – вугільно-металургійні, нафто-газові, гірничо-хімічні тощо. Вивчення систем мінеральної орієнтації дає змогу визначити способи удосконалення їхньої галузевої, функціональної структури і територіальної організації на основі комплексного використання КК (включаючи експлуатацію родовищ і переробку мінеральної сировини), а також способи удосконалення внутрішніх і зовнішніх зв'язків за рахунок використання місцевих сировинних ресурсів, скорочення перевезень сировини на далекі відстані й, відповідно, транспортних витрат на ці потреби.

Територіальний напрям дослідження МСР передбачає вивчення їхнього впливу на

територіальну структуру виробництва, передусім на формування ТВК. Для виявлення значення освоєння форм територіального зосередження родовищ КК у розвитку територіальної структури промисловості виділяють ТВК, які базуються на мінеральних ресурсах – центри, вузли, агломерації, райони мінеральної орієнтації. Склад КК зумовлює виробничу спрямованість таких комплексів.

Особливості родовищ (будова, потужність продуктивних горизонтів, мінералого-петрографічний склад копалин) позначаються і на ролі відповідного промислового комплексу в територіальному поділі праці. Склад МСР впливає також на кількість галузей спеціалізації таких комплексів.

Кінцевою метою територіального дослідження МСР є опрацювання шляхів вдосконалення територіальної структури промисловості на основі раціонального використання мінеральної бази, що необхідно для забезпечення оптимальної територіальної організації виробництва, здійснення перспективного територіального планування.

Досить інтенсивно розвивається *економічний напрям* вивчення МСР. У першій половині ХХ ст. працями науковців були установлені важливі положення теорії і практики економічної оцінки мінеральних ресурсів, закладені передумови для дальшого розвитку. Так, у роботах К.Пожарицького (1957) і М.Володомонова (1959) обґрунтовувались принципи рентної оцінки родовищ КК в умовах соціалістичної економіки, розглядалися деякі інші питання. Удосконалення загальної методології та окремих аспектів методики економічної оцінки МР у 70-80-их роках минулого століття пов'язуються з працями таких науковців як А.Астахов (1981, 1986), М.Биховер (1971, 1979), К.Гофман (1977), В.Герасимович, А.Голуб (1988), С.Каганович (1985), А.Льічов (1985), М.Кяббі (1984), О.Мінц (1972), Т.Хачатуров (1982), М.Фейтельман (1973), О.Томашевич (1978, 1981), М.Педан, В.Міщенко (1981, 1986), В.С.Міщенко (1987), М.Ратнер (1987), М.Цветков (1982), Д.Русанов (1987), М.Хрущов (1980) та ін.

У 80-их і 90-их роках дискусії навколо окремих принципових положень методики продовжувались. Останніми напрацюваннями у царині аналізованої проблематики слід вважати колективні праці київських авторів (Б.Данилишин, С.Дорогунцов, В.С.Міщенко, Я.Коваль, О.Новоторов, М.Паламарчук, 1999; Б.Данилишин, В.Міщенко, 2004; Б.Данилишин, І.Бистряков, Я.Коваль, В.Міщенко та ін., 2006), де питання надрокористування розглядаються у системі пріоритетів сталого розвитку, що передбачає визначення природно-ресурсних параметрів і техніко-економічної оцінки стану мінерально-сировинної бази України, визначення та обґрунтування теоретико-методичних засад рентного регулювання в надрокористуванні, вивчення проблем фінансово-економічного механізму забезпечення геологорозвідувального процесу та відтворення мінерально-сировинної бази, зокрема капіталізації геологорозвідувальних робіт, фінансового забезпечення геологорозвідувальної діяльності в Україні, диференціації платежів за надра тощо. Окремо розглянуті шляхи і напрями оптимізації податкової політики у сфері надрокористування та обґрунтування платежів за надра в системі оподаткування видобувних підприємств України.

Геоecологічний (природоохоронний) напрям вивчення МСР розвинувся головним чином на ґрунті необхідності дослідження процесів, які супроводжують розвідку, видобування та первинну переробку КК. Він був спричинений нагальними потребами моніторингу, аналізу, прогнозування та мінімізації негативних впливів гірничовидобувного та гірничопереробного виробництва на довкілля, розробки раціональних схем екологічно-безпечного функціонування мінерально-сировинних комплексів у загальному контексті оптимізації природокористування. Еколого-географічні дослідження повинні спрямовуватись на вивчення впливу розвитку мінерально-сировинної бази на стан еколого-географічної ситуації регіонів, обґрунтування засад екологічної політики цих регіонів щодо забезпечення збереження і поліпшення стану довкілля та створення сприятливих умов життєдіяльності населення. При цьому вивчається вплив гірничовидобувних комплексів на усі елементи

довкілля регіонів: порушення та зміни у земельному фонді, забруднення атмосферного басейну, забруднення поверхневих та підземних вод, порушення їх гідрологічного режиму тощо. Наслідком еколого-географічних досліджень мінерально-сировинної бази повинно стати опрацювання комплексу заходів щодо поліпшення якості та збереження природного середовища краю, зокрема вирішення такої актуальної природоохоронної проблеми як обґрунтування рекультиваций гірничопромислових ландшафтів. Дослідження і публікації екологічного спрямування у царині МСР в основному зосереджуються на семи проблемах (рис. 1):

Рис. 1. Проблематика геоекологічного напрямку дослідження МСР

При цьому слід зауважити, що дуже часто при розгляді питань охорони тих чи інших елементів довкілля (надр, підземних вод, земель тощо) акцентується увага і на їхньому раціональному використанні.

Цікаво, що власне питанням охорони надр при проведенні перерахованих вище робіт присвячена порівняно незначна кількість ґрунтовних дослідницьких праць. Якщо не брати до уваги журнальних публікацій, розпорошених у різнопрофільних виданнях, то серед монографічних досліджень проблеми можна назвати роботи А. Потьомкіна (1977), І. Паламарчука (1986), В. Зарайського та В. Стрельцова (1987) та деякі інші. Значно більше публікацій стосуються проблем негативного впливу гірничого виробництва на довкілля загалом чи на окремі його компоненти зокрема. У першому випадку, це роботи Л. Воропай та Г. Денисика (1977), В. Мосинця і М. Грязнова (1978), О. Михайлова (1981, 1990), Г. Денисика (1978, 1986), А. Колбасіна та ін. (1983), Б. Міланової та О. Рябчикова (1986), В. Ржевського та Л. Болотової (1988), Л. Руденка та ін. (1990), О. Топчієва (1996), І. Ковальчука та Г. Рудька (1997), І. Ковальчука (1997), О. Бента та В. Іванчикова (1997), О. Адаменка та Г. Рудька (1998), Г. Рудька, Л. Шкіца (2001), Г. Рудька, О. Бондара (2005), В. Воеводіна (2006) та ін. У перерахованих працях природоохоронні питання гірничовидобувного виробництва часто розглядаються у контексті загальноекологічної проблематики, пропонуються методологічні підходи до їх вирішення, розглядаються кризові екологічні ситуації в конкретних регіонах тощо.

З недавніх пір (Б. Буркинський, В. Степанов, Л. Круглякова та ін., 1998; Б. Буркинський та ін., 1999) в еколого-географічну літературу введено поняття *ресурсно-екологічної безпеки (РЕБ)*, розглядаються методологічні питання забезпечення РЕБ, умови формування та концептуальні підходи до створення механізмів управління РЕБ, прикладні аспекти забезпечення РЕБ. У проблемі РЕБ важливими складниками є питання дефіциту та

вичерпності (виснаження) окремих мінеральних ресурсів, що дозволяє вважати публікації з проблем РЕБ такими, що мають безпосереднє відношення до об'єкту нашого розгляду.

Історичний напрям дослідження МСР репрезентують роботи, в яких розглядаються питання становлення та розвитку наук про КК, історія відкриття та вивчення мінерально-ресурсного потенціалу окремих територій, історія гірничорудної справи в контексті загальноцивілізаційного процесу на планеті, в окремих регіонах тощо (Г. Малахов, 1956; Г. Денисюк, 1991; В. Євтехов, 1997; В. Євтехов, І. Паранько, 1999; В. Косташук, 2004; В. Білецький, Г. Гайко, 2006; М. Сивий, 2005, 2007; Т. Василенко, 2008 та ін.).

Комплексний (конструктивно-географічний) підхід до вивчення МСР полягає в аналізі й синтезі фактичних даних, теоретичних і методологічних напрацювань усіх охарактеризованих вище напрямів дослідження МСР з метою вирішення низки завдань і проблем, як-от: реальної оцінки стану вивчення мінерально-ресурсної бази регіону (країни), оцінки активних та резервних запасів мінеральної сировини, встановлення закономірностей територіального розподілу (територіальної структури) МСР, обґрунтування можливостей нарощування запасів розвіданого фонду родовищ та постановки оцінювальних робіт на перспективних площах, диверсифікації мінерально-сировинної бази регіону, опрацювання рекомендацій щодо впровадження політики ресурсозбереження та ресурсозаміщення в регіоні, визначення місця і ролі МСР в господарському комплексі регіону, вивчення забезпеченості регіону та його адміністративних одиниць окремими видами мінеральної сировини і напрацювання рекомендацій щодо покриття її дефіциту, обґрунтування магістральних шляхів використання МСР регіону, вибору ресурсозберігаючих технологій видобування та переробки мінеральної сировини, розробки і реалізації програм рекультиваци порушених земель та утилізації гірничопромислових відходів, оптимізації екологічної ситуації в регіоні тощо.

Необхідність комплексного, системного підходу до вивчення мінерально-сировинних ресурсів окремих регіонів, областей та районів назріла давно і є очевидною. Ефективне використання багатств надр на основі сучасних технологій, які поєднують економічну ефективність розвідування і переробки мінеральної сировини з мінімізацією негативного впливу на довкілля може стати одним з тих шляхів, які призведуть до оптимального вирішення складних господарських, економічних і соціальних проблем сьогодення. Програмою розвитку мінерально-сировинної бази України на період до 2010 р. намічено розв'язання невідкладних завдань мінерально-сировинного комплексу з нарощування запасів передусім стратегічної мінеральної сировини для забезпечення стабільної роботи підприємств індустріального й агропромислового комплексів на перспективу, а також передбачена система комплексного (геологічного, інженерно-геологічного, еколого-геологічного тощо) вивчення території України, окремих її регіонів для розробки наукових основ природоохоронної політики держави та протидії небезпечним природним і техногенним катастрофічним явищам і процесам.

У цьому контексті конструктивно-географічні дослідження, які зорієнтовані на комплексний підхід до аналізу стану та розвитку мінерально-сировинного потенціалу регіонів, можуть зіграти особливу роль.

Конструктивно-географічний підхід до вивчення мінеральних ресурсів та суміжної проблематики в останні роки активно пропагується у роботах Л. Руденко, В. Палієнко, Л. Шевченко та ін., 2003; Л. Руденко, В. Палієнко, В. Байтала та ін., 2004; Л. Руденко, В. Палієнко, М. Баршевський та ін., 2005; М. Сивий, 2004, 2005, 2008 та ін.

Висновки. На нинішній день суттєвою може вважатись розробка з конструктивно-географічних позицій оптимального співвідношення темпів розвитку гірничовидобувних підприємств (галузей) і приросту (чи створення) для них відповідних мінерально-ресурсних баз. Необхідний науково обґрунтований, всебічний прогноз на близьку й середню перспективу реальних потреб України та її регіонів в конкретних видах мінеральних

ресурсів, виходячи з фактичних можливостей їхнього видобування, приросту запасів та еволюції геоекологічної ситуації. Для надійного обґрунтування економічної політики держави особливого значення набуває оцінка її мінерально-сировинного потенціалу та можливостей його найбільш раціональної й економічно ефективної реалізації.

Виходячи з викладених міркувань, в Україні актуальними є питання, пов'язані з ґрунтовним і всебічним аналізом стану мінерально-сировинних ресурсів окремих регіонів і держави загалом з метою оптимізації функціонування гірничовидобувної та переробної галузей промисловості, створення надійних та ефективних моделей збалансованого розвитку територій, а також питання раціонального використання ресурсів надр та вирішення природоохоронних проблем гірничопромислових районів.

Це те коло питань, які може вирішувати *конструктивна географія* як наука, одним з ключових завдань якої є наукове обґрунтування раціонального природокористування в регіонах України, що включає всебічне вивчення та врахування зонально-провінційних і місцевих природних ресурсів та умов природокористування. І. Герасимов (1976), аргументуючи потребу формування нового, конструктивного напрямку географічної науки, вказував на необхідність “розвитку низки нових теоретичних і методичних напрямків, які у значній мірі зближують (аж до злиття) географічні підходи до досліджуваних явищ з фізичними, хімічними, біологічними та економічними підходами”. Можна додати – і геологічними також. Конструктивна географія повинна включити у сферу своїх зацікавлень питання, пов'язані з нагромадженням, аналізом та синтезом усіх фактичних даних стосовно вивчення, поширення, розробки та первинної переробки мінеральних ресурсів і вирішення природоохоронних проблем, виникнення яких дані процеси проковують. Завдання є актуальним, з огляду на те, що тепер ці питання вирішуються у межах своєї компетенції цілою низкою дисциплін, таких як геологія, мінераграфія, геоморфологія, палеогеографія, економічна географія, економічна геологія, гідрогеологія, геоекологія та ін., що часто спричиняє нескордированість пропонованих рішень.

Отже, *суть конструктивно-географічних досліджень мінерально-сировинних ресурсів* полягає у всебічному аналізі та оцінці даного виду ресурсів як важливого складника інтегрального природно-ресурсного потенціалу території, прогнозуванні тенденцій розвитку та пошуку шляхів оптимізації функціонування мінерально-сировинних комплексів, оцінці масштабів впливу геологорозвідувального та гірничого виробництва на геоекологічну ситуацію та обґрунтуванні управлінських рішень у галузі ефективного використання мінеральної сировини, утилізації гірничопромислових відходів та мінімізації негативних наслідків гірничих робіт у регіонах.

Метою конструктивно-географічних досліджень МСР є виявлення просторових (територіальних) та часово-динамічних закономірностей їхнього зосередження, місця й ролі у господарських комплексах регіонів для обґрунтування пропозицій щодо оптимізації їхньої структури та ефективності функціонування, оцінювання екологічної напруги у регіонах, спричиненої проведенням гірничовидобувних та переробних робіт, пошук шляхів та засобів її зниження, вдосконалення природокористування у регіонах загалом.

Література

1. *Веклич М.Ф.* Палеогеоморфологія Українського щита (мезозой і кайнозой). - К.: Наукова думка, 1966. – 120 с.
2. *Волков Н.Г., Пашенко В.П., Соколовский И.Л.* Морфоструктурный анализ нефтегазоносных областей Украины. – К.: Наукова думка, 1981. – 216 с.
3. *Горленко И.А.* Минеральные ресурсы и структура районного промышленного комплекса: Автореф. дис. ... канд. географ. наук. – К., 1969. – 21 с.
4. *Горленко И.О.* Минеральные ресурсы та формування промислового комплексу економічного району // Розміщення продуктивних сил УРСР. Вип. 10. - К.: Наукова думка, 1969. - С. 36 – 44.
5. *Горленко И.А.* Экономико-географический анализ минерально-сырьевых ресурсов // Конструктивно-географические основы рационального природопольз. в Украинской ССР. - К.: Наукова думка, 1990. – С. 89-92.

6. Паламарчук М.М., Горленко И.А. Минеральные ресурсы в структуре районных промышленных комплексов. – К.: Наукова думка, 1972. – С. 61-75.
7. Паламарчук М.М., Горленко И.А., Яснюк Т.Е. Минеральные ресурсы и формирование промышленных территориальных комплексов. – К.: Наукова думка, 1978. – 220 с.
8. Палиенко В.П. Неогеодинамика и ее отражение в рельефе Украины. – К.: Наукова думка, 1992. – 116 с.
9. Палиенко Э.Т. Понсковая и инженерная геоморфология. – К.: Вища школа, 1978. – 198 с.
10. Руденко Л.Г., Палиенко В.П., Шевченко Л.М. та ін. Конструктивно-географічні напрями регіонального природокористування у зв'язку з розвитком мінерально-сировинної бази України (концептуальний аспект) // Український географ. журнал, 2003. - № 4. – С. 11-18.
11. Руденко Л.Г., Палиенко В.П., Байтала В.Д. та ін. Підходи, принципи та методи конструктивно-географічних досліджень регіонального природокористування у зв'язку з розвитком мінерально-сировинної бази України // Український географ. журнал, 2004. - № 3. – С. 13-19.
12. Руденко Л.Г., Палиенко В.П., Барцєвський М.Є. та ін. Проблеми природокористування в гірничодобувних районах України // Укр. географ. журнал, 2005. - № 3. – С. 18-23.
13. Сивий М.Я. Мінеральні ресурси Поділля: конструктивно-географічний аналіз і синтез. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2004. – 656 с.
14. Сивий М.Я. Конструктивно-географічні засади дослідження мінерально-сировинних ресурсів регіону // Український географічний журнал - 2005. - № 1. - С. 38-46.
15. Сивий М.Я. Про класифікації мінерально-сировинних ресурсів // Наукові записки Тернопільського національного педуніверситету ім. В.Гнатюка. Серія: Географія. – 2007. - №2. С.162-172.

Summary:

M. Syuy. METHODOLOGICAL APPROACHES TO MINERAL RAW RESOURCES STUDY.

Geologo-mineralogical, natural-geographical, economic-geographical, economic, geoeological, historical and constructiv-geographical approaches to mineral resources study were selected. The author's position concerning constructiv-geographical direction of their research was formulated.

Надійшла 16.02.2009р.

УДК 911.373/374

Зоряна ГЕРАСИМІВ

ПРОБЛЕМИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Вступ. Сьогодні в Україні на науковому рівні розглядається розвиток суспільства, який передбачає гармонійне співіснування природи, людини, господарства. Модель такого розвитку висвітлена в концепції сталого розвитку, прийнятої у 1992 році на світовому саміті в Ріо-де-Жанейро, де було затверджено глобальну Програму дій „Порядок денний на ХХІ століття”. Необхідно забезпечити сталий розвиток усіх галузей господарства, міських і сільських населених пунктів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато науковців займаються проблемами сталого розвитку в усіх сферах економіки, в тому числі і сільського господарства, проте дослідженням сталого розвитку сільських територій приділяється недостатньо уваги. Даній проблематиці присвятили свої праці О.М. Онищенко (2006), В.В. Юрчишин (2005, 2006), Д.О. Плеханов (2009), А.В. Лісовий (2007), О.В. Шубравська (2002), М.Й. Малік (2008), які займаються дослідженням зайнятості, забезпечення добробуту сільських жителів, розбудови соціальної інфраструктури, розвитку аграрної сфери.

Постановка завдання. Сільська місцевість в екологічному відношенні виглядає непогано, але якщо взяти до уваги соціально-економічні умови життя і праці людини, яка перебуває в центрі уваги сталого розвитку, вони є далекими від оптимальних. Основною метою публікації є дослідження відповідності екологічного, економічного та соціального розвитку сільських населених пунктів східної частини Опілля вимогам сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. В Україні в проекті концепції сталого розвитку в 1997 році відзначено, що „сталий розвиток – це процес гармонізації продуктивних сил, забезпечення задоволення необхідних потреб усіх членів суспільства за умови